

Pedagogical Contexts 2022, No. 2(19)
www.kontekstypedagogiczne.pl
ISSN 2300-6471, e-ISSN 2720-0000
s. 91–105
<https://doi.org/10.19265/kp.2022.2.19.362>

Sabina Pawlik

<https://orcid.org/0000-0002-9775-7856>

Uniwersytet Śląski

sabina.pawlik@us.edu.pl

UNIwersYTET PRZYJAZNY OSOBOM Z AUTYZMEM* – DOBRE PRAKTYKI W DUBLIN CITY UNIVERSITY

AUTISM FRIENDLY UNIVERSITY – REFLECTIONS FROM A VISIT TO DUBLIN CITY UNIVERSITY

Słowa kluczowe:
autyzm,
neuroróżnorodność,
uniwersytet,
środowisko
akademickie

Streszczenie: Tekst dotyczy sytuacji osób z autyzmem w środowisku uczelni wyższej oraz sposobów ich skutecznego wspierania w procesie studiowania. Inspiracją do napisania artykułu stała się wizyta studyjna w Dublin City University (DCU) – pierwszym w Irlandii i na świecie uniwersytecie przyjaznym osobom z autyzmem (Autism Friendly University – AFU). Kluczową dla prowadzonych rozważań jest teza, że obecność osób ze spektrum autyzmu stawia przed uczelniami nowe wyzwania, a tradycyjny model ich wspierania przestał być wystarczający. Stworzenie ekosystemu akademickiego, w którym osoby o różnych profilach funkcjonowania są w stanie odnaleźć swoje miejsce oraz rozwinąć potencjał wymaga synergii kilku elementów:

* Pisząc tekst, starałam się zachować terminologię dotyczącą autyzmu stosowaną w projekcie Autism Friendly University. Używam zatem zamiennie określeń „autyzm” oraz „spektrum autyzmu”, unikając określenia „zaburzenia ze spektrum autyzmu” oraz akronimu ASD (ang. *Autism Spectrum Disorder*). Organizacja AsIAm, która wspiera projekt Autism Friendly University, jest organizacją samorzeczną, postrzegającą autyzm nie jako zaburzenie, ale jako inną wersję neurologiczną, inny sposób bycia człowiekiem. Szersze wyjaśnienie znajduje się w tekście.

dostosowania procesu nauczania, innowacyjnych sposobów wspierania uwzględniających dobrostan studenta, dostosowania infrastruktury oraz świadomości i otwartości całej społeczności akademickiej na potrzeby osób z autyzmem.

Keywords:

autism,
neurodiversity,
academia, university
environment

Summary: This article is about the situation of people with the autism in higher education environment and the ways in which a university can effectively support such learners in their studies. It was inspired by a study visit to Dublin City University – the first Autism Friendly University in Ireland and in the world. The main postulate of the article is that the presence of people with the autism spectrum creates new challenges for universities, and that the traditional model of supporting them is no longer sufficient. Creating an academic ecosystem in which persons with different functioning profiles are able to find their place and develop their potential requires a synergy of several elements: accommodation of the teaching process, innovative ways of support that take into account the student's well-being, modification of the infrastructure, and awareness and openness of the whole academic community to the needs of persons with the autism spectrum.

Wprowadzenie

Prezentowany artykuł dotyczy sytuacji osób z autyzmem w środowisku uczelni wyższej oraz ich skutecznego wspierania w procesie studiowania, aby mogły w pełni rozwinąć tkwiący w nich potencjał. Inspiracją do napisania tekstu stała się wizyta studyjna w Dublin City University (DCU) – pierwszym w Irlandii i na świecie uniwersytecie przyjaznym osobom ze spektrum autyzmu (Autism Friendly University – AFU).

Temat edukacji wyższej osób ze spektrum autyzmu jest obecny w wielu światowych badaniach, natomiast w badaniach krajowych pojawia się jedynie w sposób sygnałny. Prekursorką polskich badań dotyczących sytuacji studiujących osób z autyzmem jest Renata Stefańska-Klar. Badania autorki z lat 2007–2010 dotyczą najważniejszych wyzwań związanych z podjęciem studiów przez osoby z autyzmem oraz sposobów ich wspierania przez uczelnie

wyższe (Stefańska-Klar, 2010). Temat ten podejmuje również Dorota Otapowicz (2021). Osadza go jednak w szerokim kontekście barier edukacyjnych. W swoim artykule zajmuje się kwestiami praw osób ze spektrum autyzmu do edukacji na wszystkich szczeblach oraz niedostosowania wsparcia edukacyjnego, również tego oferowanego przez uczelnie wyższe. Ryszarda Cierzniewska (2021) porusza kwestie zmiany paradygmatycznej w postrzeganiu osób z autyzmem oraz jej konsekwencji dla procesów kształcenia akademickiego.

Wspomniane autorki są przekonane o konieczności podjęcia dalszych badań nad sytuacją społeczną i edukacyjną studentów ze spektrum autyzmu w Polsce. Przemawia za tym również fakt, że w ciągu ostatnich dwóch dekad na całym świecie liczba diagnoz spektrum autyzmu wzrasta. Jest to związane z rozszerzeniem kryteriów diagnostycznych o grono osób z „łagodnym” nasileniem objawów, szerszą wiedzą na temat spektrum autyzmu wśród lekarzy, psychologów, pedagogów oraz wzrostem świadomości społecznej. Pokolenie, które otrzymało diagnozę w pierwszej dekadzie XXI wieku, wkracza obecnie w okres dorosłości oraz stoi przed szansą na rozpoczęcie akademickiej przygody.

Warto przyjrzeć się kilku statystykom – zarówno światowym, jak i polskim. Według Theo Bakker i współpracowników (2019), których badania realizowane na Vrije Universiteit w Amsterdamie objęły ponad 27 tysięcy studentów pierwszego roku, liczba osób studiujących ze spektrum autyzmu stale rośnie. Z danych wynika, że w roku 2010 stanowili oni 0,2% populacji studentów, podczas gdy w 2016 roku było to już 0,45%. Podobne spostrzeżenia dotyczą populacji studentów w Stanach Zjednoczonych. Badacze Danielle Ward i Amanda Webster (2018) szacują, że blisko 2% studentów może spełniać kryteria spektrum autyzmu.

W Polsce nie dysponujemy badaniami na ten temat, więc nie możemy precyzyjnie ustalić liczebności tej grupy. W raporcie Najwyższej Izby Kontroli (NIK) pt. *Wsparcie osób z autyzmem i zespołem Aspergera w przygotowaniu do samodzielnego funkcjonowania* czytamy:

Nie ma pewnych danych, dotyczących liczby osób z autyzmem lub zespołem Aspergera, studiujących lub pracujących naukowo na uczelniach wyższych. Główny Urząd Statystyczny (GUS) gromadzi informacje dotyczące studentów niepełnosprawnych, ale tylko z wyszczególnieniem niepełnosprawności związanej z niedosłuchem, słabym widzeniem i dysfunkcją ruchu (NIK, 2020, s. 14).

Liczbę tę możemy więc jedynie szacować na podstawie informacji pochodzących z niższych szczebli edukacji. Dane zaczerpnięte z polskiego Systemu Informacji Oświatowej wskazują, że w latach od 2016 do 2019 liczba dzieci z orzeczeniem kształcenia specjalnego ze względu na spektrum autyzmu zwiększała się każdego roku o około 20% (Cierzeniewska, 2021, s. 124). Możemy zatem z dużym prawdopodobieństwem przypuszczać, że ów wzrost przekłada się lub w najbliższych latach przełoży się na wzrost liczby studentów z autyzmem w Polsce. Dodatkowymi, wskazywanymi przez wielu badaczy utrudnieniami w oszacowaniu liczebności tej populacji jest niechęć do ujawniania swojej diagnozy (Van Hees, Roeyers i De Mol, 2018; Ward i Webster, 2018), brak oficjalnego rozpoznania oraz tak zwane zjawisko późnej diagnozy (Pawlik, 2019) – część osób, w momencie rozpoczęcia edukacji wyższej diagnozy nie posiada lub jest dopiero w jej trakcie (Cai i Richdale, 2016, s. 31).

Sposoby definiowania autyzmu i wynikające z nich zadania uczelni wyższych

Odpowiedź na pytanie, w jaki sposób uniwersytet może wspierać osoby ze spektrum autyzmu w procesie studiowania, jest możliwa po wcześniejszym prześledzeniu zmieniającego się sposobu definiowania autyzmu. Maja Drzazga-Lech i współautorki (Drzazga-Lech, Kłeczek i Ir, 2021, s. 49) zauważają, że autyzm jest pojęciem wieloznacznym i nieostрым. Tradycyjne definicje opierają się na założeniu, że jest on wyodrębnioną jednostką nozologiczną należąca do zaburzeń neurorozwojowych, określanymi mianem „zaburzenia ze spektrum autyzmu” (ASD – ang. *Autism Spectrum Disorder*). Odnosi się do kontinuum pewnych charakterystycznych objawów, które mogą występować z różnym nasileniem. Zaliczamy do nich: trudności w społecznej komunikacji i interakcjach społecznych oraz tendencje do ograniczonych, sztywnych, powtarzających się wzorców zachowań, zainteresowań i aktywności. Medyczny sposób definiowania autyzmu skoncentrowany jest przede wszystkim wokół deficytów i trudności jednostki, a autyzm postrzegany jest jako niepożądane i jednostkowe odejście od normy (Pawlik, 2022, s. 304). Zgodnie z tym modelem pomocą studentom z autyzmem zajmują się na uczelniach specjaliści zatrudnieni w działach lub biurach dedykowanych osobom z różnymi niepełnosprawnościami, a ich zadaniem jest organizacja form wsparcia w celu ułatwienia studentowi spełnienia wymagań związanych ze studiowaniem, przede wszystkim w ramach procesu dydaktycznego.

W ostatnich latach, przede wszystkim dzięki działalności autystycznych aktywistów, wzrasta znaczenie tak zwanego paradygmatu neuroróżnorodności (Drabata, 2021, s. 24). Zakłada on, że autyzm nie jest defektem czy patologią, ale raczej aspektem naturalnie występującej i pożądanej zmienności w ludzkiej populacji (Chapman i Veit, 2020; Straus 2013). Zgodnie z tym paradygmatem różnorodność neurologiczna jest taką samą formą różnorodności jak różnorodność kulturowa, rasowa, płciowa czy różnorodność orientacji seksualnej. „Różnorodność neurologiczna to różnorodność ludzkich mózgów i umysłów, to nieskończona różnorodność funkcjonowania neurokognitywnego, to fakt biologiczny” (Drabata, 2021, s. 24).

Jeśli przyjmimy taki sposób definiowania autyzmu, możemy z innej perspektywy spojrzeć na zadania uczelni wobec studentów ze spektrum autyzmu. Będą one obejmowały nie tylko wsparcie w procesie dydaktycznym, ale również, a może przede wszystkim, zmianę całego środowiska akademickiego rozumiana jako zespół idei, poglądów, zasad oraz praktyk.

Wiele osób ze spektrum autyzmu identyfikuje się sposobem definiowania autyzmu zgodnym z koncepcją neuroróżnorodności, uważając go nie za deficyt czy zespół zaburzeń, ale raczej za inny sposób postrzegania świata i myślenia (Kenny i in., 2016, s. 456). Sprawia to, że niechętnie zgłaszają się po pomoc do dedykowanych osobom z niepełnosprawnościami jednostek i mają przekonanie o braku możliwości uzyskania tam adekwatnego wsparcia.

Należy jednak zauważyć, że sytuacja na przestrzeni lat ulega zmianom. Wiele uczelni wyższych, w tym również polskich, opracowuje programy wsparcia dedykowane studentom z autyzmem, co można uznać za obiecujący trend. Za przykład niech posłuży Uniwersytet Warszawski, który na swojej stronie Autism&Uni (<https://poradnik.bon.uw.edu.pl/>) publikuje zbiór informacji i porad dla studentów z autyzmem oraz ich indywidualne historie. Dedykowane programy stwarzają możliwość udzielania bardziej adekwatnego i zróżnicowanego wsparcia poprzez adaptację zajęć, zaliczeń i egzaminów, wsparcie w procesie studiowania (np. z udziałem tutorów akademickich) czy udzielanie pomocy psychologicznej. Coraz częściej tworzone są też przestrzenie aktywności i zaangażowania studentów neuroróżnorodnych. Przykładem może być społeczność dla osób ze spektrum autyzmu na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach (<https://us.edu.pl/student/spolecznosc-dla-osob-ze-spektrum-autyzmu/>).

Uniwersytet jako wyzwanie dla studentów z autyzmem

Przejście ze szkoły średniej na etap edukacji wyższej w życiu każdej osoby znajdującej się u progu dorosłości jest momentem przełomowym. Młody człowiek wkracza bowiem w zupełnie nowy, nieznany świat. Zostaje włączony w dotąd obcy system organizacyjno-prawny, który wymaga pełnej odpowiedzialności za własną edukację, słowa i zachowanie oraz współodpowiedzialności za funkcjonowanie tego systemu (Stefańska-Klar, 2010, s. 4). Naturalnym jest więc, że zdarzają się trudności w adaptacji do nowych wymagań. Dla młodej osoby ze spektrum autyzmu zmiana ta może okazać szczególnie trudna, ponieważ wiąże się z koniecznością modyfikacji dotychczasowych nawyków oraz sposobów funkcjonowania. Rozpoczynający studia młodzi ludzie z autyzmem zmagają się z problemami nie z braku intelektu lub zdolności, ale z powodu wyzwań związanych z przystosowaniem do nowych warunków oraz konieczności opuszczenia znajomego otoczenia, rodziny i przyjaciół. Według badań Valérie Van Hees i współpracowników (2018) nowi studenci ze spektrum autyzmu zgłaszają trudności związane z koniecznością szybkiego podjęcia dużej ilości decyzji dotyczących na przykład wyboru oferty dydaktycznej i ułożenia planu zajęć przy znacznie ograniczonym wsparciu ze strony nauczycieli i administracji. Ważną decyzją do podjęcia jest również ta o ujawnieniu własnej diagnozy (Van Hees, Roeyers i De Mol, 2018, s. 3303). Ponadto czują się przytłoczeni brakiem struktury i przewidywalności środowiska akademickiego. Niepokoją się również o kwestie związane z ich funkcjonowaniem społecznym w nowej grupie (Van Hees, Roeyers i De Mol, 2018, s. 3303). Problematyczne bywa również odnalezienie się w przestrzeni uniwersyteckiej – dotarcie do właściwych sal dydaktycznych czy kluczowych dla procesu studiowania miejsc (biblioteki, dziekanatu etc.).

Z wymienionych powodów wielu studentów z autyzmem rezygnuje ze studiowania mimo swoich zainteresowań i predyspozycji do kształcenia w danej dziedzinie. Badania Lynna Newmana i współpracowników (2011) przeprowadzone w Stanach Zjednoczonych pokazały, że młodzi dorośli ze spektrum autyzmu mają wskaźnik ukończenia studiów na poziomie 39%, czyli niższy niż w populacji osób z innymi niepełnosprawnościami (41%). Stefańska-Klar (2010), która badaniami objęła studentów i absolwentów z autyzmem (N = 32), wskazała, że 25% spośród uczestników badań nie dokończyło swoich studiów. Są to wprawdzie badania uwzględniające stosunkowo niewielką próbę i przeprowadzone ponad 10 lat temu, ale podobnie jak badania z innych krajów

wskazują niepokojącą tendencję. Wspomniany wyżej raport NIK również dostrzega problem niekończenia studiów przez osoby ze spektrum autyzmu. Nie podaje jednak jego skali i wskazuje wyłącznie jedną przyczynę takiego stanu rzeczy: „W grupie tej zdarzają się sytuacje rezygnacji ze studiów spowodowane trudnościami w funkcjonowaniu społecznym tych osób, wymagających indywidualnej pomocy (np. asystenta)” (NIK, 2020).

Jak wynika z wielu przeprowadzonych badań, powody rezygnacji ze studiów są bardziej złożone. Zawsze są wypadkową przyczyn wynikających ze sposobu funkcjonowania osób z autyzmem oraz mających źródło w niedostosowanym środowisku.

Do najważniejszych przyczyn rezygnacji tkwiących w środowisku uczelni należą:

- niski poziom świadomości rzeczywistych potrzeb osób ze spektrum autyzmu wśród nauczycieli akademickich oraz personelu uczelni (Scott i Sedgewick, 2021),
- niechęć części nauczycieli akademickich do współpracy ze studentami z autyzmem, o zaburzonym funkcjonowaniu w grupie i trudnościami w komunikacji (NIK 2020; Stefańska-Klar, 2010),
- nieujawnianie swojej diagnozy spowodowane obawą przed stygmatyzacją i odrzuceniem, co uniemożliwia uzyskanie wsparcia ze strony uczelni (Newman i in., 2011),
- brak możliwości skorzystania z przestrzeni wyciszenia umożliwiającej osobom ze spektrum autyzmu regulację sensoryczną, „spokojnej przestrzeni, w której można usiąść, zrelaksować się i uspokoić” (Ward i Webster, 2017, s. 385),
- niską strukturyzację i przewidywalność życia na uniwersytecie (Van Hees, 2018),
- brak akceptacji ze strony rówieśników, samotność, brak przyjaciół oraz wsparcia kolegów (Mazurek, 2014; Van Hees, Roeyers i De Mol, 2018).

W jaki sposób można zatem skutecznie wspierać studiujące osoby z autyzmem w ich edukacji wyższej, aby mogły w pełni rozwinąć tkwiący w nich potencjał? Odpowiedzi na to pytanie poszukuję w doświadczeniach związanych z inicjatywą uniwersytetu przyjaznego osobom z autyzmem Dublin City University.

Uniwersytet przyjazny osobom ze spektrum autyzmu

W listopadzie 2022 roku odbyłam wizytę studyjną do Dublin City University w Dublinie¹. Jej celem było podniesienie kompetencji w zakresie wspierania studentów ze spektrum autyzmu w procesie dydaktycznym. Program wizyty obejmował: spotkanie z koordynatorem inicjatywy AFU na DCU, spacer sensoryczny po kampusie, analizę dokumentów oraz wyników badań.

Inicjatywa Autism Friendly University

DCU jest pierwszym na świecie uniwersytetem przyjaznym osobom z autyzmem. Władze uczelni zobowiązały się do wspierania swoich studentów i pracowników ze spektrum autyzmu poprzez dostosowanie środowiska uczelni oraz podnoszenie świadomości dotyczącej autyzmu wśród całej społeczności akademickiej. Inicjatywa AFU powstała w 2016 roku dzięki współpracy DCU z dwiema organizacjami: AsIAM – irlandzką organizacją samorzeczniczą działającą na rzecz partycypacji społecznej osób ze spektrum autyzmu oraz Specialisterne Ireland zajmującą się wspieraniem osób z autyzmem w poszukiwaniu zatrudnienia. Podstawowymi celami inicjatywy AFU było umożliwienie studentom z autyzmem pełnego uczestnictwa we wszystkich aspektach życia uniwersyteckiego oraz zwiększenie ich szans na zatrudnienie po ukończeniu studiów. Prof. Brian MacCraith, ówczesny rektor DCU, który wprowadzał uniwersytet do projektu, powiedział:

Jesteśmy świadomi wyzwań, jakie stoją przed naszymi studentami ze spektrum autyzmu [...]. Chcemy, aby każdy z nich był w stanie przejść przez trudne momenty związane z rozpoczęciem edukacji akademickiej, ukończyć studia i mieć w ich czasie satysfakcjonujące doświadczenia zarówno społeczne, jak i akademickie (Sweeney i in., 2018, s. 2).

U podstaw inicjatywy AFU leży określony sposób definiowania autyzmu, zgodny z paradygmatem neuroróżnorodności. Według raportu pt. *Living with Autism as a University Student at Dublin City University: Developing an Autism Friendly University* autyzm jest

¹ Wizyta studyjna odbyła się w ramach projektu Zintegrowany Program Rozwoju Uniwersytetu Śląskiego współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (Projekt nr POWR.03.05.00-00-Z117/17-00).

[...] złożoną, niewidoczną, wrodzoną kondycją. Jest ona związana z rozwojem całego człowieka, co oznacza, że sposób, w jaki osoba komunikuje się, współdziała i rozumie innych ludzi i świat jest odmienny niż u osób bez autyzmu. Jest opisywany jako „spektrum”, dlatego że wpływa na każdego w odmienny sposób oraz w różnym stopniu, czasie i sytuacjach” (Sweeney i in., 2018, s. 2).

Diagnoza środowiska akademickiego

Inicjatywa AFU rozpoczęła się od trwających 18 miesięcy badań diagnostycznych. Naukowczyni ze Szkoły Pielęgniarstwa i Nauk o Człowieku (School of Nursing and Human Sciences) DCU: dr Mary Rose Sweeney i prof. Teresa Burke, we współpracy z organizacją AsIAM, podjęły wszechstronne badania, które miały na celu zidentyfikowanie obowiązujących wówczas procedur wsparcia osób ze spektrum autyzmu w DCU, ocenę ich adekwatności w kontekście potrzeb tej grupy oraz identyfikację luk w funkcjonowaniu systemu wsparcia. Uczestnikami badań byli studenci, nauczyciele akademicki i pracownicy całego uniwersytetu. Składały się one z następujących części:

- badanie 1: ankieta dla studentów z autyzmem,
- badanie 2: ankieta dla wszystkich studentów uniwersytetu,
- badanie 3: wywiady fokusowe i indywidualne,
- badanie 4: audyt sensoryczny (Sweeney, Burke, Quinn i Harris, 2018, s. 35–36).

Wśród najciekawszych wniosków z przeprowadzonych badań znalazły się te dotyczące skali i przyczyn nieujawniania swojej diagnozy: 54% respondentów ze spektrum autyzmu wskazało, że nie ujawniło swojej diagnozy jednostce zajmującej się wsparciem studentów z niepełnosprawnością, a tylko 27% ujawniło swoją diagnozę nauczycielom akademickim. Za najważniejsze powody zachowania jej w tajemnicy uznali: obawę przed stygmatyzacją i dyskryminacją, wstyd i zażenowanie sytuacją oraz wcześniejsze, złe doświadczenia związane z ujawnieniem diagnozy (Sweeney, Burke, Quinn i Harris, 2018, s. 51). Badania w sposób wyraźny zidentyfikowały również niekorzystną sytuację społeczną, w jakiej znajdują się studenci ze spektrum autyzmu. Wskazały, że największych trudności w sferze społecznej i socjalizacji w środowisku akademickim przysparza im: prowadzenie rozmów z ludźmi, zrozumienie ich oczekiwań, spotkanie rówieśników o podobnych zainteresowaniach oraz odnalezienie się w interakcjach grupowych (Sweeney in., 2018, s. 57).

W wykonanym w ramach badań audycie sensorycznym zostały zidentyfikowane bariery wynikające z organizacji oraz wyposażenia przestrzeni kampusu, które stanowią przeszkodę w studiowaniu dla osób z autyzmem, szczególnie tych z podwyższoną wrażliwością sensoryczną. Zaliczono do nich między innymi: nieczytelny system informacji ułatwiający poruszanie się po kampusie, jaskrawe kolory na ścianach, zainstalowane oświetlenie jarzeniowe, zapach jedzenia ze stołówki akademickiej, dobiegający z zewnątrz zapach dymu papierosowego, system kolejkowy w stołówce, hałas kserokopiarek w bibliotece, tłok w restauracji w godzinach szczytu czy hałas w salach zajęciowych dobiegający z zewnątrz (Sweeney i in., 2018, s. 117).

Dzięki badaniom wyłoniono kilkanaście sugestii dotyczących poprawy sytuacji osób z autyzmem w środowisku akademickim. Obejmują one między innymi:

- stworzenie społeczności dla osób studiujących z autyzmem, aby mogły otrzymać wsparcie rówieśnicze i psychologiczne,
- organizację kampanii informacyjnych na temat potrzeb ludzi ze spektrum autyzmu w przestrzeniach uniwersyteckich,
- zapewnienie cichych godzin podczas większych wydarzeń organizowanych przez uniwersytet,
- zapewnienie cichych przestrzeni do siedzenia i jedzenia w czasie przerw,
- zwiększenie świadomości nauczycieli akademickich na temat spektrum autyzmu,
- stosowanie bardziej zróżnicowanych metod nauczania,
- proporcjonalne rozłożenie obciążenia pracą w ciągu semestru,
- zmniejszenie presji czasowej na zajęciach,
- czytelne i dostępne informacje na temat oferowanych form wsparcia (Mostafa, 2021, s. 19).

Zasady Autism Friendly University

Finalnym efektem badań było sformułowanie dziewięciu zasad uniwersytetu przyjaznego osobom z autyzmem. Pierwsza z nich dotyczy zachęcania i ułatwiania uczniom ze spektrum autyzmu przejścia (ang. *transition*) z etapu edukacji ponadpodstawowej do edukacji na poziomie uniwersyteckim oraz umożliwienia im pełnej partycypacji w życiu akademickim. W ramach tej zasady opracowano wskazówki dla osób ze spektrum autyzmu podejmujących studia. Dotyczą one życia społecznego na uniwersytecie, możliwości uzyskania

wsparcia oraz umiejętności studiowania (Hope, 2022). Są one łatwo dostępne na stronie internetowej dedykowanej kandydatom (<https://dcu.autism-uni.org/category/before-you-start/>).

Druga z zasad mówi o konieczności wyposażania studiujących osób z autyzmem w umiejętności umożliwiające sprostanie wyzwaniom akademickiego życia codziennego. Jest ona realizowana między innymi dzięki wprowadzeniu mentoringu rówieśniczego świadczonego przez przeszkolonych studentów. Zostały opracowane również wytyczne dla nauczycieli akademickich dotyczące wspierania studentów z autyzmem w osiąganiu ich pełnego potencjału akademickiego (Sweeney i in., 2018).

Zasadą trzecią jest wyposażanie studentów z autyzmem w umiejętności umożliwiające sprostanie społecznym wyzwaniom życia uniwersyteckiego. DCU realizuje ją poprzez prowadzenie kursów i/lub warsztatów wspierających studiujące osoby ze spektrum autyzmu w radzeniu sobie z lękiem oraz warsztaty prowadzenia samodzielnego życia z dala od domu.

W ramach realizacji postanowień czwartej zasady, która dotyczy tworzenia otoczenia przyjaznego autyzmowi, na całym uniwersytecie powstają tak zwane ciche przestrzenie. Obecnie na terenie kampusu znajdują się trzy „kapsuły sensoryczne” (ang. *sensory pods*) służące studentom wówczas, gdy potrzebują wyciszenia i odizolowania się od otoczenia (<https://www.dcu.ie/autism-friendly/sensory-pods>). Przy remontach infrastruktury uniwersytet również stara się uwzględniać potrzeby sensoryczne tej grupy osób. W ramach realizacji czwartej zasady opracowano także wytyczne dotyczące organizacji wydarzeń na terenie kampusu. Uniwersytet ponadto dba o dostępność komunikacyjną poprzez opracowanie najważniejszych informacji i dokumentów uniwersyteckich w tekście łatwym do czytania i rozumienia (ang. *easy-to-read* – ETR) (Sweeney i in., 2018, s. 125).

Piątą zasadą opracowaną na podstawie wyników przeprowadzonych badań jest zapobieganie stygmatyzacji osób ze spektrum autyzmu i dążenie, aby zróżnicowane potrzeby tych osób były w środowisku akademickim dostrzegane i szanowane. Realizowane jest to na przykład poprzez organizację wydarzenia pod nazwą Tydzień Neuro różnorodności (ang. *Neurodivergent Week*), podczas którego odbywają się wykłady i warsztaty poświęcone spektrum autyzmu. W DCU działa również stowarzyszenie zrzeszające studentów neuro różnorodnych (Neurodivergent Society) – pierwsza tego rodzaju organizacja studencka w Europie. Zrzesza około 80 studentów zarówno ze spektrum autyzmu, jak i ich sojuszników (Hope, 2022).

Zasada szósta dotyczy podnoszenia wiedzy nauczycieli akademickich i innych pracowników uniwersytetu na temat spektrum autyzmu. W ramach jej realizacji organizowane są szkolenia dla wszystkich nauczycieli akademickich dotyczące zasad uniwersalnego projektowania w edukacji (ang. *Universal Design for Learning* – UDL). Uniwersytet dąży również do tego, aby na początku każdego roku akademickiego wszystkie jednostki DCU i firmy świadczące usługi na terenie kampusu uczestniczyły w krótkim programie szkoleniowym dotyczącym spektrum autyzmu (Hope, 2022).

Siódmą zasadą jest umożliwienie studentom z autyzmem zabierania głosu w różnych aspektach życia uniwersyteckiego. Oprócz działalności wspomnianej organizacji reprezentacja studentów ze spektrum autyzmu partycypuje w pracach zespołu wdrażającego projekt AFU (Sweeney i in., 2018, s. 127).

Ósma z opracowanych zasad dotyczy zwiększenia możliwości zatrudnienia absolwentów ze spektrum autyzmu. Specjaliści uniwersyteccy zapewniają szkolenia, a następnie wspierają tych pracodawców, którzy oferują osobom ze spektrum autyzmu staże w trakcie studiów. Ponadto studenci kończący studia, dzięki współpracy uniwersytetu z organizacją Specialisterne Ireland, uczestniczą w szkoleniach z zakresu pisania życiorysu zawodowego oraz autoprezentacji podczas rozmów kwalifikacyjnych, aby po ukończeniu studiów skutecznie ubiegać się o zatrudnienie (Hope, 2022).

Zasada dziewiąta została dodana nieco później i opracowano ją nie w związku z potrzebami studentów, ale pracowników uczelni ze spektrum autyzmu. Dzięki temu również oni mogą skorzystać z oferty wsparcia (Hope, 2022).

Podsumowanie

Zwiększająca się liczba studentów ze spektrum autyzmu stawia przed uczelniami nowe wyzwania. Doświadczenia DCU pokazują, że tradycyjny model wspierania studentów z niepełnosprawnościami jest dla osób z autyzmem niewystarczający. Świadczy o tym chociażby duży odsetek rezygnacji ze studiów w tej grupie osób wynikający nie z braku potencjału czy zdolności do studiowania, ale z przyczyn leżących w niedostosowanym środowisku.

Potrzeba zatem nie tylko indywidualnych dostosowań w procesie nauczania, tak zwanego indywidualnego dostosowania studiów, ale również nowych, innowacyjnych sposobów wspierania jak: mentoring, coaching, mentoring rówieśniczy, społeczności, grupy samopomocowe, warsztaty i kursy rozwijające umiejętności społeczne, uczenia się, korzystania z nowych technologii.

Badania prowadzone przez DCU pokazały, że również fizyczna przestrzeń odgrywa istotną rolę we włączaniu osób ze spektrum autyzmu do społeczności akademickiej. Jeśli jest zaprojektowana z uwzględnieniem ich potrzeb, znacząco ułatwia im proces adaptacji do warunków uczelni wyższej, a wręcz umożliwia studiowanie (Mostafa, 2021). Istotnym dopełnieniem modelu tworzenia uniwersytetu przyjaznego osobom w spektrum autyzmu jest podnoszenie poziomu świadomości i akceptacji całej społeczności akademickiej dla wszelkiego rodzaju różnorodności. Synergia tych czterech elementów: modyfikacji procesu nauczania, innowacyjnych sposobów wspierania uwzględniających dobrostan studenta, odpowiedniego dostosowania i zaprojektowania przestrzeni oraz świadomości i otwartości całej społeczności akademickiej na potrzeby osób ze spektrum autyzmu zapewnia stworzenie takiego ekosystemu akademickiego, w którym osoby o różnych profilach funkcjonowania są w stanie odnaleźć swoje miejsce oraz rozwinąć potencjał.

Bibliografia

- Bakker, T., Krabbendam, L., Sandjai, B. i Begeer, S. (2019). Background and Enrollment Characteristics of Students with Autism. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 67, 1–12. DOI:10.1016/j.rasd.2019.101424.
- Cai, R.Y. i Richdale, A.L. (2016). Educational Experiences and Needs of Higher Education Students with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 46(31), 31–41. DOI:10.1007/s10803-015-2535-1.
- Chapman, R. i Veit, W. (2020). Representing the Autism Spectrum. *The American Journal of Bioethics*, 20(4), 46–48. DOI:10.1080/15265161.2020.1730495.
- Cierzeniewska, R. (2021). Neuro różnorodność studentów w uczelni wyższej w dyskursie kompensacyjno-terapeutycznym i dyskursie otwierania potencjału. Część I. *Horyzonty Wychowania*, 20(56), 119–132. DOI: 10.35765/hw.2154.
- Cierzeniewska, R. i Podgórska-Jachnik, D. (2021). Kategorie otwierające na neuro różnorodność studentów. Pedagogiczne studium kontekstów edukacyjnych. *Studia Pedagogica Ignatiana*, 24(5), 15–42. DOI:10.12775/SPI.2021.5.00.
- DCU Autism Friendly. Sensory Pods, <https://www.dcu.ie/autism-friendly/sensory-pods>, [dostęp: 1.12.2022].
- Drabata, A. (2021). (Re)definicja myślenia na temat procesów kognitywnych – zwrot w postrzeganiu osób z ASD. *Niepelnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej*, 41, 11–32, <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/niepelnosprawnosc/article/view/6312> [dostęp: 1.12.2022].

- Drzazga-Lech, M., Kłeczek, M. i Ir, M. (2021). Różne sposoby definiowania autyzmu. Przegląd stanowisk. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica*, 79, 49–62. DOI: 10.18778/0208-600X.79.03.
- Hope, J. (2022). Create a University that's Autism Friendly. *Disability Compliance for Higher Education*, 28(3), 1–5. DOI: 10.1002/dhe.31364.
- Kenny, L., Hattersley, C., Molins, B., Buckley, C., Povey, C. i Pellicano, E. (2016). Which Terms Should be Used to Describe Autism? Perspectives from the UK Autism Community. *Autism*, 20(4), 442–462. DOI: 10.1177/1362361315588200.
- Mazurek, M. (2014). Loneliness, Friendship, and Well-Being in Adults with Autism Spectrum Disorders. *Autism*, 18(3), 223–232. DOI: 10.1177/1362361312474121.
- Mostafa, M. (2021). *The Autism Friendly University Design Guide*, https://www.researchgate.net/publication/351936605_THE_AUTISM_FRIENDLY_UNIVERSITY_DESIGN_GUIDE [dostęp: 2.12.2022].
- Najwyższa Izba Kontroli. (2020). *Wsparcie osób z autyzmem i zespołem Aspergera w przygotowaniu do samodzielnego funkcjonowania*, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,22196,vp,24863.pdf> [dostęp: 2.12.2022].
- Otapowicz, D. (2021). Bariery w edukacji osób z autyzmem. W: A. Karpińska, W. Wróblewska i P. Remża (red.), *Edukacja zorientowana na ucznia i studenta* (s. 255–269). Białystok: Wydawnictwo UwB. DOI: 10.15290/eznuis.2021.15.
- Pawlik, S. (2019). Diagnoza spektrum autyzmu u osób dorosłych jako biograficzny przełom. *Kultura i Edukacja*, 23(1), 216–229. DOI: 10.15804/kie.2019.01.13.
- Pawlik, S. (2022). Studium zaangażowania młodzieży ze spektrum autyzmu. *Wychowanie w Rodzinie*, XXVII (2), 299–313. DOI: 10.34616/wvr.2022.2.299.313.
- Scott, M. i Sedgewick, F. (2021). 'I Have More Control Over My Life': A Qualitative Exploration of Challenges, Opportunities, and Support Needs among Autistic University Students. *Autism & Developmental Language Impairments*, 6, 1–14. DOI: 10.1177/23969415211010419.
- Stefańska-Klar, R. (2010). Studenci z autyzmem i zespołem Aspergera. Funkcjonowanie, przyczyny sukcesów i porażek, warunki skutecznego wspierania. W: I. Bieńkowska (red.), *W kręgu resocjalizacji i wybranych zagadnień rozwoju oraz funkcjonowania osób niepełnosprawnych* (s. 91–107). Gliwice–Kraków: Wydawnictwo „Scriptum”.
- Straus, J.N. (2013). Autism as Culture. W: L.J. Davis (red.), *The Disability Studies Reader* (s. 460–484). London: Routledge.
- Sweeney, M., Burke, T., Quinn, K. i Harris, A. (2018). *Living with Autism as a University Student at Dublin City University: Developing an Autism Friendly University*. Dublin: Dublin City University, <https://doras.dcu.ie/23340/1/Final%20Report%20autism%20friendly%20university%20project.pdf> [dostęp: 1.12.2022].
- Uniwersytet Śląski w Katowicach (2021). *Student*, <https://us.edu.pl/student/spolecznosc-dla-osob-ze-spektrum-autyzmu/> [dostęp: 1.12.2022].

- Uniwersytet Warszawski. Autism&Uni, <https://poradnik.bon.uw.edu.pl/> [dostęp: 2.12.2022].
- Van Hees, V., Roeyers, H. i De Mol, J. (2018). Students with Autism Spectrum Disorder and Their Parents in the Transition into Higher Education: Impact on Dynamics. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, (48), 3296–3310. DOI: 10.1007/s10803-018-3593-y.
- Ward, D. i Webster, A. (2017). Understanding the Lived Experiences of University Students with Autism Spectrum Disorder (ASD): A Phenomenological Study. *International Journal of Disability, Development and Education*, 65(4), 373–392. DOI: 10.1080/1034912X.2017.1403573.